

השיחזור המעייף של מיתוס ביתניה-עלית * רומן

מעולה על העולם השלישי * שתיית דם גורמת ללימוד שפת חיות

מקור

מיתוס

גלריה מכובדת של סופרים, בכל הספרים רויות ובכל התרבויות, מכונה "סופרים של ספר אחד". אחד המובהקים ביותר מסוג זה בספרות הישראלית היה נתן ביסטיץ' ריצקי, מחבר ימים וילות, שנפטר באחרונה.

ימים וילות נחשב במשך שני דורות לאחד הספרים המעולים שנכתבו בארץ, הודות לנושא, סיגנון, פתיחות ואמינות. הספר מתאר את הדאמה חסרת התקדים שהתחוללה על גבעת ביתניה עלית בראשית שנות ה-20, כאשר אנשי השומר הצעיר, בראשות מאיר יערי, ודויד הורוביץ, ערכו בה את ניסיון תיהם החברתיים, שחלק מהם שימש מאוחר יותר כמודל למיסגרות הייחודיות של השומר הצעיר מאז ועד היום.

ימים וילות שימש למחבר התיאטרון יהושע סובל, בסיס למחזהו ליל העשרים, שסיפורו מתבסס על סיפורו של ביסטיץ' (אם כי תוך יישורי קו פורטיסיים מדי). אין כל ספק, שהדאמה אשר התחוללה על הגבעה השוכנת לא הרחק מיסכנינת, יצרה את המיתוס, שהותיר צלקות בלבבות של בני דור שלם, וסימנימישנה בלבבות ובאזרח החינוך של הדורות שבאו לאחר מכן. בימים וילות היתה הצלחתו של ביסטיץ' הצעיר בשיאה. הוא פירסם את ימים וילות ב"שתי גירסות שונות. הגרסה הראשונה היא הגרסה המלאה, שראתה אור ב-1926, ובה מצויים כמה סימני שאלה עקרוניים ליד הרעיון של ההתנחלות הציונית. המהדורה

סוכנות שלא הועלו מעולם על במה רצינית, חיבר ספרים שלא מצאו קוראים, והפך במשך השנים למעין עט להשכיר בשירות הקרן-הקיימת-לישראל, מבלי ש"תצא מכך טובה כלשהי לספרות העברית.

מעט אחרי מותו ראה אור סיפורו האחר, ב"סוד המיתוס", בהוצאת יחידיו, היא הוצאת הספרים של התאחדות המורים, וביוזמת המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות. ב"סוד המיתוס" מנסה ביסטיץ' לתפוס טרמפ על עגלת ימים וילות ולשוור מעין מיתוס עצמי, בצד המיתוס הגדול שהוא היה עד לו בשנות העשרים הראשונות בביתניה-עלית.

ביסטיץ' אינו חש שהוא נלכד בנוסח טלגיה מתקתקה ובלתי מבוקרת, ומוזיק בכך ליצירתו העיקרית ימים וילות ופור גם לא מעט באמינות הספרותית של יצירתו הראשונה. פרק הפרשנויות שלו למי תוס ביתניה-עלית גובל בנאיביות. עמוס בהתהוות עצמית, בדומה לטוסס הפורש את נוצות זנבו, ואז מתגלה כי הצבעים דהוי.

את המיתוס של ביתניה-עלית עושה ביסטיץ' בפתיחה מעוררת דחייה, בלויית כותרות כמו: "בסוד הפליטה הקסר מההאיזמה", "במזל חבלי הולדת של סוד מולדת" ועוד פרקים אשר אינם עומדים בבקורת האיכות הספרותית. פרקים של התהוות לשם ההתהוות.

בפרקי המסיום של ב"סוד המיתוס" מנסה ביסטיץ' לענן את עצמו במיפרץ של חיים נחמן ביאליק ושאול טשרניחובסקי. את הפרק "בתחום שני אבירי השירה העברית" הוא פותח בלשון מתחסדת: "משהתחיל להתרשם בזכות ימים וילות" בין ח'ן ביאליק ובין, חוט של קירבה שהמשכה רעות, לב ללב יביע אומרי — נתקדש עלי הנוהג, כחינת חוק נפשי ולא יעבור, לבקר אצלו במעונו כל פעם שהייתי יורד מירושלים לתל אביב... ובלשון ארכאית ומייגעת מת' פלש ביסטיץ' באוויר נפחותיו של ביאליק, ומתענג עליו כמו היה אוויר קודש.

בפרקים האחרים של הספר, נוהג ביסטיץ' בעצמו מינהג של סופר עתידה-הי-שגים, מינהג של סופר הנושא באמתחתו לפחות פרס נובל אחד.

כל שנותר הוא להצטער צער כפול, על שמחברו של ספר מעולה כימים וילות מבוזה את עצמו בספר כדוגמת ב"סוד המיתוס", ועל שהוגף המתקרא המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות משקיע את כספיו משלם המיסים בפירסום של מלל משולל ערך כלשהו.

תרגום

כוש

"כוש ארצי, הכלואה ביבשת בין מריי-נות-הכלאיים הכובתיות הנאיב-רכושניות זנאי ופאהל, קטנה היא בממדים של אפי-ריקה, אף שהיא גדולה מכל צמד מדינות באירופה..." במילים אלה פותח גיבור ספרו האחרון של נתן אפדייק ההפיכה את המנוולוג שלו. בעל המנוולוג הוא רב קולונל חכים פליקס אלדור, נשיאה

• נתן ביסטיץ' — בסוד המיתוס; הוצאת יחידיו + המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות; 180 עמודים (כריכה רכה).

(ו/או נשיאה-לשעבר) של כוש הג'ל. הקור לונל חכים אינו נמנה על מעריצי ארצו, והוא מכנה אותה בנוסח תוקפני: "אפי-ריקה הצינה ראי שחור מול מצריים הפריענית, והרמות היתה כוש".

הקולונל חכים רכש השכלה במיכללה אמריקאית. דבר זה לא מנע בעדו מלהכיר ריו על ארצו כעל ריפובליקה איסלאמית, לטפח קשרים עם ברית-המועצות, לחסל את נוכחות המערב בארצו ולאפשר לבצור נשים, ככתוב בקוראן, ממנו הוא מצטט ללא הרף. אחת מהן היא אשה לבנה, אותה הביא מארצות-הברית.

בשלב קריטי בספר מגלה חכים כי עוזר וידימינו מקים בלא ידיעתו עיר ענר קית, משוכללת, באחת מפינות הארץ, ומצי' ליה לדחוק את רגליו ולהעמיד במקומו נשיא בובה. חכים נכנע ומבקש רק קיצ' בה בפרנקים צרפתיים, כדי שיוכל לחבר את זיכרונותיו בריזויירה הצרפתית.

ההפיכה הוא מסה צינית של ג'ון אפי-דייק על העולם השלישי, העשויה במת' כונת ספרותית. כוונתה לומר, בדימויים ובסיטואציות מוגדרות, את שרבים חוש' בים אודות העולם השלישי, אך אינם מעזים לומר זאת ברבים. לצורך אמירות אלה טרח אפדייק רבות בלימוד ובהבנת עמי אפריקה, והוא אפילו משתמש בצי' טוטים, ובאותיות מתוך הקוראן, כדי לסבר את עינו של הקורא המערבי.

המחשה לציניות ולחוסר האנושיות נר' תן אפדייק באמצעות מילים שהוא שם בפיו של דיפלומט אמריקאי: "הוא נגע במצחו צרוב-השמש והזיח לאחור את אלוות השיער היבש שם. חליפתו, שנו' ערה למסיכות קוקטיל על מידשאות של שגירות, התקמטה בארץ-ציה זו. ויעתו התקרשה והשחירה לא רק על צוואריו אלא לאורך אימרות כסיו, בכל מקום שהיה העור חוזר ונתנע בבה, כמו אתה מנסה לשנות? שאל אותי, הטיפוסים האלה מתים ברעב, כל העולם יודע זאת. אפשר לראותם מתים ברעב בחדשות של שעה שש בכל ערב. העם האמריקאי רוצה לעזור. אנו יודעים שהארץ הזאת סוג' יאליסטית ושונאת-יורים, אנו יודעים ש' אללו הוא פאראנאודר סכיוואידי; אנו לא שמים זין. באסון הוונמריי מפוג זה מת' בטלים קווי החלוקה המדינית, ככל שהי' ברים אמורים בממשלתי..."

על הצביעות המערבית אומר הרודן האפריקאי, שדמותו כמו מאחדת את דמור' יותיהם של אידי אמיין דאדא, הקולונל קדאפי ועוד חצי תריסר רודנים: "מדי' נה כמו כוש רזה מכרי שניהלו אותה שלא במתושים. כאשר חוללנו את המהפכה גילינו דבר מוזר. לא היה כמה לחולל מהפכה. משרד-התעשייה שלנו חיפש בתי' חרושת כדי להלאים, ולא היה. משרד-החקלאות בלש אחר אחוזת-קרקע גדור' לות כדי להחרימן ולחלקן, ומצא שמב' חינה מישפית רוב האדמה אין לה בע' לים. היתה דלות, אבל לא היה דיכוי..."

ניספח נוסף של אפדייק, שיש בו אמי' תות רבות, מצוי בדבריו של אחד מיועצי הרודן: "תפלה לי, נשיא שלי... הנה בדק נכנסת לתוך הספר הזה שאני קור' ראו, והוא מלא את הבורגנים הנכערים והעלובים האלה, שמתאמצים לעשות פסיו' כריאנאליות לכל העולם. אני מדעם מן האשפה הזאת כדי שאיטיב להבין את האוייב שלנו. הם גנע אבוד ומוזר, שאינם יודעים כמה הם עלובים. אני שואל את עצמי אם כפופי של דבר לא נצטרך אולי אנהנו, אנשי העולם השלישי, לתת להם מקום בשורתינו — גם להם יש מאון מסחרי גירעוני, שיעור אכמלה גבוה, הפליה לטובת החקלאות במזג הלאומי, והצורך במכסי-מגן כדי שיתרון היעילות

והמקצועיות של מועצות-הציר לשעבר לא יכריע את התעשיות הילדות שלהם, הנאפקות על קיומן. באמת, חבר נשיא, בזמן שכל ההון נמצא בידי הערבים, כל המשאבים הלא-מפותחים בידי הסיכורים והברזילאים, וכל הלחץ האיריאולוגי אצל הפינים, שאלה היא אם למוכת היציבות העולמית לא בחוכמה נעשה אם נכלול מענק-סיוע לארצות-הברית בתקציב הלא-מי שלנו לשנה הבאה. אני מתלוצץ, כמוכן."

אפדייק מוליך את הציניות שלו אל המישורים השוממים של אפריקה, והוא עושה זאת במילים נוקבות: "אשר לצר' פתים, הם עשוקים כל-יך כשפיכת כספם לתוך גרונו של הקינקיר, עד שאין להם

ציניקן אפדייק
אנו לא שמים זין

פנאי להרים עין; האוזו האווירונאוטי הזה בלע את כל עשרה של אומת קמ' צנים..." את הקולוניאליזם הוא מתאר בנוסח: "מדוע איפוא באו המרכאים?... דומה היה שהאירופים באו פשים מתוך קינאה; לפורטוגזים היתה מצודה אחת או שתיים, ולכן היו הדנים וההולנדים צריכים להקים להם מצודות. מצודות נפ' לה בידי הבריטים, ולכן היו הצרפתים צריכים לזכות בסהרה; משום שלבריטים היתה ניגריה היו הגרמנים צריכים לזכות בטאנגאניקה. אבל מה אפשר היה או לעשות כשטחי-הארץ הנרחבים האלה? לייבש ביצות, לציד פילים, לשתול קא' קאו, לפנות את הדרך למישוריהם..." ואז מגיע אפדייק למסקנתו: "כמפולת-הר של רפש נפלה הציביליזציה לתוך המקור' מות הריקים והנקיים שבמפות..."

בסיום ההפיכה אומרת אשתו האמרי-קאית של הרודן המודח: "לא, אני מקבלת גם, מותק. זה לא הצליח, ושם זה יצי' ליה עוד פחות. אתה באמת שנאת את ארצות-הברית, יודע אתה, את-על-פי

• ג'ון אפדייק — ההפיכה; עברית: אהרון אמיר; הוצאת זמורה ביתן מודן; 224 (כריכה קשה).

מיתוסאי ביסטיץ' ריצקי
מתפלש באוויר נפחותיו של ביאליק

השנייה והמעודכנת ראתה אור ב-1940, היא מותאמת לאיריאולוגיה של אחד ממש' תתפי אותה דראמה, אחד מאותם יוצרי מיתוס ביתניה-עלית — מאיר יערי, ומור' גדת לחלקו של דויד הורוביץ בה.

הרף הצביעות והמיפסל הנמוך מהבחי' נה המוסרית של מחבר שתי הגירסות, הרי גם הגרסה השנייה היא בעלת עוצ' מה מיתית, יש בה כדי להמחיש את תי' אור אותם שימש של ראשית.

במשך שנות דור, מאז ימים וילות, כשל נתן ביסטיץ' בכל אשר כתב. הוא חיבר סידרה משעממת של מחזות